

SZEMLE

VOLKER SCHMIDTCHEN

KRIEGSWESEN IM SPÄTEN MITTELALTER. TECHNIK, TAKTIK, THEORIE

(Weinheim, VCH, Acta Humaniora, 1990. X., 358 o.)

Figyelemre méltó összefoglaló mű jelent meg a későközépkori hadművészet, hadtörténelem témaköréből. A szerző neve jól cseng a magyar olvasóknak is, számos monográfiája jelent meg már (így: Bombarden, Befestigungen, Büchsenmeister. Düsseldorf, 1977.; Die Feuerwaffen des Deutschen Ritterordens bis zur Schlacht bei Tannenberg 1410. Lüneburg, 1977.), valamint a Művészet Zsigmond korában című kiállítás katalógusköteteiben is találkozhatunk vele az illusztrált haditechnikai kéziratok bemutatásakor. Munkássága alapján egyértelmű, hogy a szerző érdeklődése elsősorban a tüzérségre, fegyvertörténetre, a technikai kéziratokra irányul s mindenekelőtt ezen keresztül törekszik bemutatni azt a korszakos jelentőségű változást, amely a középkori hadügy történetében az 1300-as évek eleje és a XV. század vége között zajlott le, illetőleg vált egyre érzékelhetőbbé.

A rövid, de igen alapos historiográfiai bevezető után — ahol irigykedve olvashatunk a nyugat-európai hadtörténetírás nagy műveiről, amelyek jórészt érintetlenül hagyták a hazai szakirodalmat, vagy szembesülünk az 1897 óta fennálló Gesellschaft für historische Waffenkunde, az 1899 óta tevékenykedő Deutsche Burgenvereinigung működésével —, műve célkitűzéseiről tudunk meg többet. (Persze érthetetlen, hogy az amerikai kutatást miért mellőzi, s talán legismertebbjük, Bachrach nevét miért nem említi meg.) Úgy véli, hogy a középkori lovagi hadseregtől az újkori hadviselés felé vezető fejlődés útján döntő az 1302. évi Courtrai-nál (Kortrijk) lezajlott ütközet — ahol a francia lovagi sereg első tekintélyes vereségét szenvedte el egy döntően polgári miliciákból verbuválódott

seregtől — s az 1494—96 közötti időszak. 1494-ben ugyanis VIII. Károly francia király serege vonult be Itáliába, s a hadjárat során súlyos vereséget mért a vele szembeszálló Szent Liga csapataira Fornovónál. Korszakos jelentőségű a tény, hogy a 25 ezres létszámú francia csapatok a 8 ezer svájci zsoldos mellett, V. Károly, IX. Lajos és XII. Károly hadügyi reformjainak köszönhetően, az állandó hadsereg egységeiből, az ún. „gens de guerre de l'Ordonnance”-ból álltak. S nem utolsósorban sikereiket a magukkal vitt mozgékony és viszonylag jó hatásfokkal használt tüzérségüknek is köszönheték. Ezen időszak fejleményei, az ezt tükröző források alapján a szerző igazolja feltevéseit, illetve következtéseit a haditechnika és a hadvezetés taktikai-stratégiai elemeinek szoros összefüggéséről; hogy a hadseregben használt technika a mindenkor csúcstechnikát reprezentálja, illetve azt igyekszik minél hamarabb hasznosítani; hogy a technikai fejlődés mindig hatással van a hadseregek taktikájára és szervezeti tagolódására; hogy a hadtörténetet sohasem lehet csakis technikai-taktikai szempontok alapján szemlélni, kirekesztve az átfogó történelmi, politikai, társadalmi és jogi szempontokat; hogy a gyakorlati harci tapasztalatok vezettek el a hadijognak, a csapatok szervezeti tagolódásának s a taktikai előírásoknak az írásba foglalásához.

Az első fejezetében, amely a „ius ad bellum” és „ius in bello” alcímet viseli, áttekinti a zsoldosság kialakulását, harci értéküket és jelentőségüket, különös tekintettel a XIII—XIV. századi itáliai helyzetre, s azt az utat, amely az állandó hadseregek, először csak egységek, felállításához vezetett

el. Érdekesek a lovagi ethoszt, a lovagi hadijogot tárgyaló fejezetei, amelyek jól ellenpontozzák a XV. századra egyre embertelenebbé, brutálisabbá váló harctéri gyakorlatot (igazságos háború, hadifoglyok, váltságdíj kérdése s külön alfejezet foglalkozik a huszita háborúk során tapasztalt morállal és brutalitással, a XV. századi hadiszabályzatokkal.)

A haditechnika és taktika c. fejezetben megerősíti az újabban Verbruggen által bizonyított tézist, miszerint a középkori lovagság keretei között is létezett hadművészet, s létezett egy taktikai eszköztár, amelyet tudatosan alkalmaztak a háborúkbán. Ebből a szempontból nem lebecsülhető Flavius Vegetius Renatus művének, az Epitomének a jelentősége, amely több csatornán keresztül, több modern nyelvre lefordítva közvetítette a későantik hadművészet elemeit s egyúttal a haditechnika fejlődésére is ösztönző hatással volt. Jól mutatja a mű népszerűségét a Vegetius-kéziratok számának emelkedése is: a X. és XV. század között 304 kéziratáról tudunk, s ebből 152 a XV. századi. A technikatörténeti kéziratok is a XV. század elejétől kísérlik meg rekonstruálni — általában félreértve — az Epitomében leírt gépezeteket, de a kísérletek legalább megindultak. A XIV. és XV. századi haditechnikai változások megértéséhez már a X. századtól áttekinti a védő- és támadóegységek, az ostromgépek történetét, értően válogatott illusztráló anyaggal kiegészítve a leírtakat. Legrészletesebben természetesen a tűzfegyverek elterjedését mutatja be s a huszita szekérvár taktikai és technikai újdonságát tárgyalja (137—221. o.).

A taktikai változások című fejezet-

ben részletesen tárgyalja a lovagság térvesztésének folyamatát, a gyalogság első sikereit a kor ütközeteiben. Elemzi az 1302-es courtrai-i csatát, az 1315-ös morgarteni ütközetet, s a gyalogság erőneveinek bemutatásakor legalább akkora teret szentel az ütközetek helyének megválasztásából, a harci morálból fakadó következményeknek is. A taktika megváltozásának szempontjából több érdekességet tartogat az 1346-os crécy-i ütközet és az 1356-os poitiers-i majd az 1415-ös azincourt-i csaták tárgyalása, ahol az íjászok és nehézfegyveres lovasok kombinált alkalmazásának és sikereinek lehetünk tanúi. A fejlődést a gyalogosok zárt és begyakorolt egységeinek megjelenése zárja le.

A drámai változások, a taktikai és technikai újítások megkövetelték a katonai elmélet írásba foglalását. Ennek legkiválóbb korabeli képviselőit s műveiket is bemutatja: Philipp von Seldenecket és Philipp von Cleve-t (Philippe, duc de Cleves).

A könyv a Militärgeschichtliche Mitteilungen-ben (1991. 1. sz.) megjelent csípős ismertetés ellenére („in dieser Form ist das Kriegswesen des späten Mittelalters nicht zu erfassen”) megjelenése pillanatában kézikönyvvé vált, s a feldolgozás egyenetlensége ellenére is a szerző a hadművészet és haditechnika kapcsolatát példaadó módon tárgyalta. A kötetet alapos bibliográfia zárja (306—343. o.), amelyet azzal a tanulsággal használhatunk, hogy a hadtörténetíráshoz olyan könyvtárra is szükség volna, ahol az itt szereplő tételek legalább egy töredéke megtalálható lenne.

Veszprémy László